

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, Θεσσαλονίκη 1895¹

«Έλληνες, Βούλγαροι, Βλάχοι. Συνέντευξις με τον περιβόητον Απόστολον

Μαργαρίτην»

Ανάμεσα στους βαλκανικούς εθνικισμούς του 19^{ου} αιώνα, ο βλαχικός αποτελεί ιδιάζουσα περίπτωση. Η γεωγραφική διασπορά των βλάχων μέσα και έξω από την οθωμανική επικράτεια, η πολλαπλή και μακροχρόνια οικονομική και θρησκευτική συμπόρευση ελλήνων και βλάχων, η πολυγλωσσία των τελευταίων, η συγγένεια ρουμανικής και βλαχικής γλώσσας και τέλος το πολιτικό ενδιαφέρον της Ελλάδας, Ρουμανίας και Βουλγαρίας γι' αυτούς, μαζί με την αντικατάσταση των παραδοσιακών μέσων μεταφοράς –σιδηρόδρομος αντί καραβάνια και αγωγιάτες–, που εξοβέλισε πολλούς βλάχους από το νέο καταμερισμό εργασίας, όλα αυτά όζυναν τις σχέσεις των εμπλεκόμενων και ανέδειξαν το βλαχικό ως πολύπλοκο ζήτημα.

Σ' αυτή τη συγκυρία, ο «ειδικός απεσταλμένος της *Ακροπόλεως*» στη Θεσσαλονίκη έσπευσε στα λουτρά του Λαγκαδά «να τυλίξη τον μέγα λάβρακα εντός του δημοσιογραφικού του δικτύου», να πάρει δηλαδή συνέντευξη από τον Μαργαρίτη, μισητό στην Ελλάδα εξαιτίας της δράσης του για *εθνική αφύπνιση* των βλάχων. Το εκτενές κείμενο της συνέντευξης (19/21-8-1895) αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί ο *απόστολος* των βλάχων τοποθετείται αυτοπροσώπως σε σχέση με το ακανθώδες ζήτημα: Συσχετίζοντας τη βλαχική με τις άλλες εθνικές υποθέσεις και τις εμπλεκόμενες ευρωπαϊκές πολιτικές, κατασκευάζει, στη βάση μιας *πραγματιστικής πολιτικής*, έναν εθνικό λόγο προσαρμοσμένο μάλλον σε συγκυριακούς τακτικούς ελιγμούς παρά στη συνήθη ιδεαλιστική «εξιδανίκευσιν» και στη συνακόλουθη απαξίωση των άλλων εθνών. Έτσι, γίνεται καθαρό ότι ο βλαχικός εθνικός λόγος της περιόδου μετά το 1878 εκφράζει την αλτρωτική πολιτική ορισμένων δυνάμεων της ανεξάρτητης πλέον Ρουμανίας, η οποία, για τους νοτίως του Αίμου *ομογενείς*, φαντάζει ως μία εναλλακτική ευκαιρία για ανέλιξη. Σ' αυτή τη νέα πολιτική βάση ο Μαργαρίτης στοιχειοθετεί τη θεωρία του βλαχισμού: αναδεικνύει τη συνεκτική γεωγραφικο-πολιτικά «έκτασιν», δηλαδή τον αναγκαίο δεσμό που στερούνταν οι διάσπαροι βλάχοι της Βαλκανικής, αναβαθμίζει τη σημασία της βλαχικής γλώσσας και επινοεί, αυθαίρετα από ιστορική άποψη, κοινή καταγωγή και δεσμούς βλάχων και ρουμάνων. Πρόκειται για έναν *οιονεί εθνικό* λόγο, ένα λόγο μιας ατομικής –μη πολιτικής– χρήσης, που μεταφράζει σε εθνικό τις βλέψεις όσων βλάχων έβρισκαν επωφελέστερη τη σύμπληξη σχέσεων με τη Ρουμανία παρά με τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη, αποδεχόμενοι τη διατήρηση της οθωμανικής εξουσίας. Δεν είναι παράδοξο που ο βλαχισμός, περισσότερο από τους άλλους -ισμούς, συνδέθηκε τότε με τον καιροσκοπισμό και το χρηματισμό.

¹ Δημοσιεύτηκε στην *Κυριακάτικη Αυγή* στις 30-8-2009.

Τα επόμενα αποσπάσματα δεν έχουν αποκλειστικά ιστορικό ενδιαφέρον. Καθώς στα μετασηματιζόμενα σήμερα κράτη της ενωμένης Ευρώπης οι εθνοτικοί μικρο-εθνικισμοί συμβάλλουν στον προσδιορισμό των νέων –πολιτιστικών παρά γεωγραφικών– κοινωνικών *διακρίσεων*, οι απόψεις του Μαργαρίτη μπορούν να αποτελέσουν έναυσμα για μια κριτική ανάλυση ολόκληρου του φάσματος του εθνικού φαινομένου, συγχρονικά και διαχρονικά.

«[...] Με λένουν προδότην οι Έλληνες, αλλά τί τους επρόδωσα; Ουδέποτε ήμην Έλλην και ουδέποτε μοί ενεπιστεύθησαν ελληνικά συμφέροντα ίνα τα προδώσω. [...] Οι Έλληνες έχουν μίαν παράξενον ιδέαν να θεωρούν πάντα άνθρωπον Έλληνα, όστις εξεπαιδεύθη εις την ελληνικήν! [...] Πόθεν με διεκδικούσιν οι Έλληνες ως Έλληνα; [...] Εγώ είμαι Βλάχος. Είμαι υιός τσιομπάνου...

–Αλήθεια, πόθεν είσθε, Κύριε Μαργαρίτη; Είνε αληθές ότι είσθε από την Αβδέλλαν;

–Ναι, είμαι από την Αβδέλλαν, και εγεννήθην εν Ζάρκω της Θεσσαλίας. Αλλά ο πατήρ μου δεν είνε καθαντό από την Αβδέλλαν. Εκείνος κατήγετο από το Γκριτζόβαλι...

–Αν ο πατήρ σας κατήγετο από το Γκριτζόβαλι τότε, μετά λύπης μου σάς πληροφορώ ότι είσθε Έλλην. Όλοι οι κάτοικοι του χωρίου Γκριτζόβαλι είνε Έλληνες.

–Τότε ο πατήρ μου, αν ούτως έχη, θα ήτο εκ των ιδιοκτητών του Γκριτζόβαλη και θα εκάθητο εκεί χάριν των κτημάτων του, συνισταμένων εις νομάς... [...] Έχομεν κοινόν τον κίνδυνον Βλάχοι και Έλληνες. Ο κίνδυνος ούτος είνε ο Σλαβισμός. Οι ιδικοί σου, οίτινες μέχρι τινός ήσαν και ιδικοί μου, και πιθανόν εν τω μέλλοντι να γείνουν πάλιν ιδικοί μου, δεν ηθέλησαν να μελετήσουν τα πράγματα και να εκτιμήσουν τα αληθή συμφέροντά των, διαβλέποντας το σημείον εις ό ταυτίζονται τα βλαχικά με τα ελληνικά συμφέροντα. Τα θέλουν όλα ιδικά των. Θέλουν τους Βλάχους μου Έλληνας, ενώ έπρεπε να τους καταστήσουν φιλέλληνας, διότι είνε φυλή άλλη. [...]

–Και νομίζετε ότι έχετε συγγενεστέρους τους Ρουμούνους των Ελλήνων, μεθ' ών επί είκοσι τώρα αιώνας συζήτε, συναναστρέφεσθε, έχετε την ιδίαν εκκλησίαν, τον ίδιον ορίζοντα επιμιξίας κλπ. Έχετε συγγενέστερους τους Ρουμούνους μεθ' ών ουδέποτε έσχετε στενήν επιμιξίαν;

–Αληθώς αλλά είμεθα χωριστή φυλή... Μέχρι τούδε ηδυνάμεθα να θεωρούμεθα ως Έλληνες εν τη σταδιοδρομία του κόσμου, και τούτο πάλιν οφείλεται εις τον αρχικόν θεσμόν της τουρκικής Αυτοκρατορίας. Οι αρχηγοί του οθωμανικού κράτους, οι Οσμανλήδες, είχαν οξυδέρκειαν ήν απώλεσαν οι μετέπειτα, από της κατακτήσεως της Κων/πόλεως και εντεύθεν. Οι πρώτοι Οσμανλήδες εσάρωσαν τον εθνισμόν διά της θρησκείας, Τούρκοι, Βέρδαι, Κούρδοι, Άραβες, Κιρκάσιοι κλ. έγειναν ένα εν τω λέβητι της θρησκείας, ονομασθέντες Μωαμεθανοί. [...] Σας ομιλώ την αλήθειαν και πρέπει να με πιστεύσητε. Είμαι positivistes dans toute l'acceptation du mot (=θετικιστής με όλη τη

σημασία της λέξης). Δεν είμαι καθ' όλου ποιητής. Τούτο ίσως αποδεικνύει ότι είμαι Λατίνος και ουχί Έλλην ως σεις φρονείτε...

–Ημείς φρονούμεν τους βλάχους αδελφούς και έχοντες κοινόν μεθ' ημών το αίμα.

–Ακόμη, φίλε μου, η χημεία δεν επροχώρησε μέχρι του σημείου τού να διακρίνη τα αίματα. Διακρίνει το αίμα του ζώου από του ανθρώπου αλλά όχι το του νέου Λατίνου από το του νέου Έλληνα ή το του Τούρκου ή του Σλάβου. Όταν φθάση εις το σημείον αυτό, η πρώτη μου δουλειά θα είναι να κάμω χημικήν ανάλυσιν του αιματός μου και εάν ευρεθή ελληνικόν, θα κηρυχθώ Έλληνα... Αν οι πρόξενοί σας ήσαν ικανότεροι, θα εφώτιζον και θα ωδήγουν την ελληνικήν κυβέρνησιν περί των μέτρων άτινα έπρεπεν αύτη να λάβη προς σωτηρίαν του Ελληνισμού εν Μακεδονία, κατά του Βουλγαρισμού, αλλά κανείς δεν ηθέλησε να σπουδάση τον τόπον. Κανείς δεν ηθέλησε να ψυχολογήση. Εγώ εάν δεν εκαθήμην επί τόσα έτη και εάν δεν εσπούδαζον τον τόπον και δεν εψυχολόγουν, δεν θα ήξευρον να σας είπω τίποτε. [...] Εγώ κυνηγώ τα πράγματα και προσπαθώ να ευρίσκωμαι πάντοτε au dessous des choses και ουχί au dessus des choses (=κάτω και όχι πάνω από τα πράγματα). Δεν μού αρέσουν τα κενά λόγια. Τα λόγια είναι δασκαλισμός. [...] Το idéal μου είναι τα πράγματα. [...]

–Δεν μοι λέγετε, παρακαλώ, ποίον το μέλλον των Βουλγάρων εν Μακεδονία;

–Το μέλλον των Βουλγάρων των εν Μακεδονία ιδίως εξαρτάται εκ της Ρωσσικής και Αυστριακής επιρροής. Όταν αι δύο αύται δυνάμεις δεν θελήσουν να υποστηρίξουν τους Βουλγάρους, δι' ούς λόγους σάς εξέθεσα ανωτέρω περί της ποιότητος των εν Μακεδονία Βουλγάρων, δεν δύνανται να πράξουν τίποτε. Η Τουρκία είναι ικανή να σπάση τα μούτρα τής Βουλγαρικής Ηγεμονίας εντός 24 ωρών. Απόδειξις τα τελευταία γεγονότα. Συνεννόησις πάλιν μεταξύ Ελλήνων, Μαυροβουνίων, Σέρβων και Βουλγάρων αδύνατος, διότι έκαστον των κρατών τούτων αξιού την Μακεδονίαν δι' εαυτό! Η Μακεδονία είναι η κλείς τής διά Κωνσταντινούπολιν οδού. Ευτυχώς όμως χάριν εις την υφισταμένην διχόνοιαν των κρατιδίων του Αίμου, ευρίσκεται εν πλήρει ασφαλεία εις τας τουρκικάς χείρας. Εγώ αυτό επιθυμώ. Αυτό είναι το συμφέρον μου. Εφ'όσον η Τουρκία δεσπόζει της Μακεδονίας, οι Βλάχοι της Ηπείρου, της Αλβανίας και της Μακεδονίας δεν διατρέχουν κανένα κίνδυνον. Η εθνική ύπαρξις των Βλάχων μου εξαρτάται εκ της διατηρήσεως της Τουρκίας. Τούτο το έχω βάλει εις τα τουρκικά κεφάλια και το έκανα πιστευτόν. [...] Εγώ είμαι εθνικώς ευχαριστημένος πολύ εκ της υπάρξεως της Τουρκίας εν Μακεδονία και παντί σθένει εργάζομαι προς τούτο, αλλά δεν είμαι ευχαριστημένος από την τουρκικήν διοίκησιν. [...] Και να με διατάξη η Ρουμανία να επαναστατήσω τους Βλάχους κατά της Τουρκίας, εν περιπτώσει ρουμουντουρκικού πολέμου, δεν θα το πράξω. Ο λόγος είναι ότι δεν θα προσπορισθώ καμμίαν ωφέλειαν και δεν είναι δυνατόν να προσπορισθώ τοιαύτην, διότι οι Βλάχοι των χωρών τούτων δεν έχουν συμπαγή πληθυσμόν. Είναι πέντε εδώ και δέκα εκεί. [...] Αυτό με κάμει να μη ατενίζω ειλικρινώς εις πολιτικόν μέλλον,

διότι τοιούτον μέλλον είνε μία μεγάλη ουτοπία. [...] Η έκτασις, φίλε μου, είνε το παν. Αν είχομεν συμπαγή έκτασιν, κατοικημένην υπό Βλάχων, θα είχαν άλλο πρόγραμμα και όχι ως αυτό που έχω. [...]

–Και τί εξοδεύει η Ρουμανία ετησίως διά την εκπαίδευσιν των Βλάχων;

–Μόνον 120.000 φράγκα.

–!!!

[...] –Πόσοι είνε όλοι σας οι μαθηταί;

–Περί τας τέσσαρας χιλιάδας!

–Διΐστασθε προς το Πατριαρχείον;

–Βεβαίως διΐστάμεθα. Δεν μας επιτρέπει την γλώσσαν μας εις την εκκλησίαν. [...] Σας είπον ότι δεν αποβλέπω εις άλλο ή εις την ηθικήν και πνευματικήν ανάπτυξιν των Βλάχων. Έπειτα είμεθα λαός συμπαγής, όχι κατά κατοικίαν, αλλά κατά καταγωγήν, και εν πάση περιπτώσει θα έχωμεν υπέρ ημών όλην την λατινογενή Ευρώπην.»